

UDK 811.21'367.625

Nataša Terbovšek Coklin

Filozofska fakulteta v Ljubljani

RABA AVGMENTIRANIH PRETEKLIH GLAGOLSKIH ČASOV V STARI INDIJSČINI

Članek skuša z enega zornega kota osvetliti slabo raziskano problematiko sintakse staroindijskega glagola. Avtorica prikaže različne načine rabe vedskih in klasičnih avgmentiranih glagolskih časov in analizira funkcionalno razliko med njimi, natančneje, razliko v rabi imperfeka in aorista glede na njun indikativni pomen, kot se najde v pomembnih delih klasične književnosti in Rgvedi.

The article attempts to illuminate from one perspective a poorly understood issue of the syntax of the Old Indian verb. The author shows various methods of use of Vedic and classical augmented verbal tenses and analyzes the functional difference between them, i.e., the difference between the use of the imperfect and the aorist with respect to their indicative meaning, as is found in the main works of classical literature and in the Rigveda.

Ključne besede: vedska stara indijsčina, klasična stara indijsčina, indikativ imperfeka, indikativ aorista, avgmentirani pretekli glagolski časi

Key words: Vedic Old Indian, classical Old Indian, imperfect indicative, aorist indicative, augmented past verbal tenses

Stara indijsčina se je v 2700 letih svojega obstoja razvijala in spreminjala, zato jo glede jezikovnih značilnosti posameznih razvojnih obdobij delimo v grobem na vedski in kasnejši klasični sanskrt. Formalne razlike med vedskim in klasičnim sanskrtom niso velike. Fonološke razlike, vezane na sandhi, morfološke, ki zajemajo reduciranje pregibnih oblik, in leksikalne razlike v smislu vdiranja besed neindijskega izvora so bile že podrobneje raziskane, medtem ko je bila razlika med vedskim in klasičnim sanskrtom z vidika sintakse, posebno kar zadeva glagolski sistem, pomanjkljivo obdelana.

S funkcijami preteklih glagolskih časov, ki so predmet pričujočega prispevka, se je prvi ukvarjal Delbrück v svoji knjigi *Altindische Tempuslehre* (1876). Njegove ugotovitve, da imperfekt v vedščini zaznamuje oddaljeno preteklost, aorist pa označuje pravkar storjeno, so v svojih slovnica prevzeli Brugmann (1970, 1. izd. 1904), Macdonnell (2000, 1. izd. 1916), Renou (1952), Thieme (1929) idr. in so še danes izhodišče sodobnim jezikoslovcem, ki se ukvarjajo s proučevanjem funkcijske podobe staroindijskih glagolskih časov na sinhroni ravni. S funkcijsko problematiko glagolskih časov v obdobju klasičnega sanskrta se je najbolj poglobljeno ukvarjal Speyer (1980, 1. izd. 1886), ki je nakazal, da med preteklimi glagolskimi časi obstajajo nekatere razlike v rabi, ki so jih številni pisci sanskrtskih slovnice (Whitney 1879, Stenzler 1970, 1. izd. 1869, Mayrhofer 1978, 1. izd. 1965, Perry 1936, 1. izd. 1885), poudarjajoč njihovo popolno enakovrednost, zanemarili. Trdili so namreč, da sta v klasičnem sanskrtskem obdobju imperfekt in aorist, poleg njiju navajajo še perfekt, po načinu rabe nerazlikovalna, sta zgolj časa preteklosti.

Starejši jezikoslovci, predvsem Speyer (1980, 1. izd. 1886), Whitney (1879) in Thumb (1959, 1. izd. 1905), so se pri ugotavljanju funkcij posameznih glagolskih časov v večji meri omejili na to, v kateri časovni odrezek ti umeščajo dejanje, ki ga označujejo. Vendar se na primerih, vzetih iz obširnega korpusa sanskrtskih besedil, da ugotoviti, da imajo staroindijski avgmentirani časi tudi funkcije, ki ležijo zunaj sistema časovnih odrezkov, in sicer take, ki so vezane na sporočanje načine. O tem sta pisala mlajša raziskovalca Hoffmann (1967) in Tichy (1997), ki sta trdila, da se z vedskim aoristom konstatira, z vedskim imperfektom pa pripoveduje. Obstajali so tudi poskusi, da bi staroindijskemu glagolu pripisali kategorijo vidskosti kot opredeljujočo značilnost (Gonda 1962), kar najdemo v nekaterih jezikih, npr. grščini.

Članek se ukvarja s kontrastivno analizo funkcij vedskih in klasičnih avgmentiranih preteklih glagolskih časov in skuša odgovoriti na naslednja vprašanja: ali vedski imperfekt in aorist vedno zaznamujeta oddaljeno oz. aktualno preteklost, kot so trdili starejši jezikoslovci, ali je upravičeno trditi, da je na imperfekt vezan slogovni postopek naracije, na aorist pa konstatacije, katere so razlike med klasičnimi preteklimi glagolskimi časi, na katere je Speyer samo opozoril, kako so se od vedske do klasične stare indijščine spremenili načini rabe imperfekta in aorista ter ali načini rabe avgmentiranih glagolskih časov v sanskrtskih tekstih potrjujejo njihovo vidsko pogojenost.

1 Vedsko obdobje

1.1 Vedski indikativ imperfekta

1.1.1 V vedski stari indijščini se imperfekt v glavnem uporablja za izražanje oddaljene, neaktualne preteklosti, ki ne implicira nobene povezave s sedanostjo, v kateri se govoreči nahaja, ampak v večji meri poudarja časovni odmik od sedanosti. Imperfektova osnovna funkcija je torej predstaviti dejanje sedanjškega debela v oddaljeno preteklost (Delbrück 1968: 279, 1. izd. 1888). Večji kot je odmik od sedanosti, bolj gotovo je, da pisec uporabi imperfekt. Lep primer te funkcije najdemo v poznani pesmi, ki poroča o stvarjenju sveta.

RV¹ X 129, 1: nāsad āsīn nō sād āsīt tadānīm nāsīd rájo nō vyòmā paró yát/
kīm āvarīvaḥ kúha kāsya śármann āmbhaḥ kīm āsīd gáhanam
gabhírām//

Niti nebiti niti biti ni bilo [ind. ipf.] *takrat; ni bilo* [ind. ipf.] *ozračja niti neba zgoraj. Kaj je zakrivalo* [ind. ipf.]? *Kje? V čigavo oskrbo? Je bila* [ind. ipf.] *nedoumljiva, globoka voda?*

RV X 129, 2: ná mṛtyúr āsīd amṛtaṃ ná tárhi ná rátryā áhna āsīt prakatāḥ/
ānīd avātām svadháyā tād ékaṃ tásmaḥ dhānyán ná parāḥ kīm
canāsa//

Ni bilo [ind. ipf.] *smrti niti nesmrtnosti takrat; ni bilo* [ind. ipf.] *znaka o noči in dnevu. Dihalo* [ind. ipf.] *je po svojih zakonitostih brez piša, to Eno. Ničesar od tega ni* [ind. pf.] *več.*

¹ R̥gveda.

RV X 129, 3: tāma āsīt tāmāsā gūlhām āgre ‘praketām salilām sāravam ā idām/
tuchyénābhv āpīhitām yād āsīt tāpasas tām mahinājāyataikam//

Na začetku je bila [ind. ipf.] tema skrita za temo; vse to je bila [ind. ipf.] nerazpoznavna poplava. Bila je [ind. ipf.] vitalnost, zavita v praznino, Eno je bilo [ind. ipf.] rojeno z močjo svoje vročine.

RV X 129, 4: kāmas tād āgre sām avartatādhi mánaso rétaḥ prathamām yād āsīt/
sató bāndhum āsati nír avindan hṛdī pratīṣyā kavāyo manīṣā//

Na začetku je prišlo [ind. ipf.] nadenj hrepenenje, ki je bilo [ind. ipf.] prvo seme duha. Raziskujoč v srcu so našli [ind. ipf.] modri preko misli vez smisla v nesmislu.

RV X 129, 5: tiraścīno vītato raśmír eṣām adhāḥ svid āsīṣd upāri svid āsīṣt/
retodhā āsan mahimāna āsan svadhā avástāt prāyatīḥ parástāt//

Vsepovprek je bila razpeta njihova vrv. Ali je bilo [ind. ipf.] zgoraj, ali je bilo [ind. ipf.] spodaj? Bili so [ind. ipf.] osemenjevalci, bile so [ind. ipf.] razsežnosti. Spodaj je bil nagon, zgoraj dodeljevanje.

Na primeru se da lepo videti, da imperfektova naloga ni zgolj umeščati dogodke v oddaljeno preteklost, ampak ima imperfekt tudi pripovedno funkcijo. Z njim so oddaljeni dogodki prikazani tako slikovito, živo in natančno, da omogočijo poslušalcu, da se s pomočjo svoje domišljije prestavi v sam potek dogajanja. Bralec je torej »z uporabo imperfekta pozvan, da si na podlagi besed govorečega predstavlja, kako se je določeno dejanje v preteklosti odvijalo« (Delbrück 1897: 268).

1.1.2 Redkeje lahko imperfektu poleg glavne pripišemo še stransko funkcijo. Kadar se nahaja v aktualnem, ne v narativnem kontekstu, torej ob indikativih aorista, ki označujejo bližnje pretekle dogodke, zaznamuje preddobnost.

RV III 29, 16: yād adyā tvā prayatī yajñé asmín hótās cikitvó ‘vṛñīmahīhā/
dhruvām ayā dhruvām utā śamiṣṭhāḥ prajānān vidvām ūpa yāhi
sómam//

Ker smo mi danes tukaj, ko se je ta daritev začela [ptcp. prez.], izkušeni Hotar, tebe nam izbrali [ind. ipf.], si ti (do sedaj) neprestano daroval [ind. aor.] in se tudi neprestano trudil [ind. aor.]. Poznaš pot, točno veš, torej pridi k somi.

RV X 53, 1: yām āichāma mánasā sò ‘yām āgāt

Tisti, katerega smo mi iskali [ind. ipf.] v srcih, ta je sedaj prišel [ind. aor.].

V teh primerih, ko je težišče pripovedi na aktualni preteklosti, izraženi z indikativi aorista, imajo imperfekti nalogo umeščati dogodke v časovni odrezek pred osrednje preteklo dejanje, da bi se le-to bolje pojasnilo, in zato je opisovalni in ilustrativni značaj imperfekta odveč. Tovrstni imperfekt nima pripovedne funkcije, temveč funkcijo konstatacije. Povzema dogodke, ki so od aktualne sedanjosti bolj oddaljeni kot osrednji dogodki, o katerih teče pripoved, in nanje opominja. Opisovanje je nepotrebno tudi zaradi tega, ker je udeležencem govornega dejanja s takim imperfektom največkrat podano dobro znano preteklo dejstvo, običajno tako, ki se je zgodilo tik pred začetkom aktualnega preteklega dejanja in bi po bralčevem subjektivnem občutku še lahko sodilo v aktualno preteklost. Ravno zato, da bi se poudarilo kronološko zaporedje dogodkov, ki od aktualne sedanjosti niso oddaljeni z velikim časovnim odmikom, se za dogodek izbivanja v prvem in *iskanja* v drugem primeru, ki sta se zgodila pred aktualnimi preteklimi dogodki, uporabi drugo slovnično sredstvo, torej imperfekt.

1.2 Vedski indikativ aorista

1.2.1 Največkrat se indikativ aorista najde v funkciji označevanja neposredne, aktualne preteklosti, torej tistega, kar se je z vidika govorečega ravnokar zgodilo. To je njegova glavna funkcija. V nasprotju z imperfektom implicira tesno zvezo s sedanjostjo. Z njim se izrazi dejanje, ki se je ravnokar zgodilo in nekako vpada v sedanjost, ali pa dejanje, ki se odvije hkrati z izrekom glagola zanj. Aktualni aorist se največkrat najde pri jutranjicah in večernicah, tj. pri obrednih dejanjih, ki jih svečeniki izvajajo ob sončnem vzhodu oziroma zahodu.

RV I 46, 10: ábhūd u bhā u aṃśáve híraṇyam práti sūryaḥ/
vy ákhyaj jihváyāsitaḥ//

Luč je postala [ind. aor.] vitica some, Sonce je bilo enako zlatu. Z jezikom je pogledalo [ind. aor.] skozi črnino.

RV X 107, 1: āvír abhūn máhi māghonam eṣāṃ víśvaṃ jīvāṃ tāmaso nír amoci/
máhi jyótiḥ pitṛbhir dattám āgād uruḥ pánthā dákṣiṇāyā adarśi//

Odkrito je nastala [ind. aor.] velika radodarnost, vse živo je bilo osvobojeno [ind. aor.] izpod teme, velika, od očetov darovana luč je prišla [ind. aor.], pokazala se je [ind. aor.] široka pot Dakṣiṇe.

Kot smo videli na primerih, »indikativ aorista izraža, da se je dejanje zgodilo v preteklosti, ki je v povezavi s sedanjostjo. Nikoli ne opisuje, niti ne izraža trajanja, ampak preprosto poda dejstvo« (Macdonell 2000: 345, 1. izd. 1916). Izvorno torej indikativ aorista nima funkcije pripovedovanja, ampak zgolj konstatira. Opisovanje ni potrebno, ker so bili govoreči in ostali udeleženci govornega dejanja ob dogodku prisotni. Opisovanje bi bilo v takem trenutku celo moteče.

1.2.2 »Trenutek aoristovega dejanja je [lahko] postavljen za govorečevo sedanjost in tudi za drugo dejanje v preteklosti« (Delbrück 1897: 283). Če se indikativ aorista nahaja v narativnem kontekstu, torej med imperfekti, ki označujejo oddaljeno preteklost, ima praviloma funkcijo izražanja preddobnosti.

RV V 2, 7: śúnaś cic chépaṃ nídiṭaṃ sahásrād yúpad amuñco áśamiṣṭa hí śáḥ
Samega Śunaḥśepo, ki je bil zaradi tisočih privezan [vadj.], si odvezal [ind. ipf.] od količka, kajti bil je že pripravljen [ind. aor.] (za daritev).

V tem primeru se v glavnem stavku z imperfektom pripoveduje o nekem preteklem dogodku, in ker je treba opozoriti na dejanje, ki se je zgodilo pred njim, se to preddobno dejanje izrazi z drugim slovničnim sredstvom, tj. z indikativom aorista.

Indikativ aorista ne izraža preddobnosti samo v kontekstu preteklosti, temveč tudi v brezčasnih izjavah, kamor spadajo nedvoumne občeveljavne resnice, spoznanja, izkušnje, običaji, verski obredi itd. Splošna izjava v glavnem stavku je v teh primerih največkrat podana z indikativom prezenta, medtem ko je v odvisnih stavkih z indikativom aorista označeno preteklo dejanje, ki se je končalo, preden je nastopilo splošno dejanje glavnega stavka.

RV III 30, 13: víśve jānanti mahinā yád āgād índrasya kárma súkṛtā purūṇi//

Vsi spoznajo [ind. prez.], *ko se je približala* [ind. aor.] *z močjo*, *Indrova številna dobronamerna dejanja*.²

1.2.3 Indikativ aorista se uporablja tudi za ponovno omembo oziroma obnovitev dejanja, ki je bilo prvotno izraženo z imperfektom. V tem primeru gre najverjetneje za konstatacijo znanih dejstev, o katerih je bilo predhodno že podrobneje pripovedovano.

RV X 72, 4: áditer dákṣo ajāyata dákṣād v áditih pári//
áditir hy ájaniṣṭa dákṣa yā duhitā táva/
tām devā ánv ajāyanta bhadrá amṛtabandhavaḥ//

Iz Aditi je bil rojen [ind. ipf., pripovedovanje] *Dakṣa, iz Dakṣe spet Aditi*.

Aditi je namreč bila rojena [ind. aor., obnovitev], *Dakṣa, ki je tvoja hči; po njej so bili rojeni* [ind. ipf., pripovedovanje] *bogovi, srečni tovariši neumrljivosti*.

1.2.4 Indikativ aorista izraža razširjeno aktualno dejanje. Sem spadajo dejanja, ki so trajala zelo dolgo. Začela so se v oddaljeni preteklosti in so se končala tik pred sedanjostjo, v kateri se odvija govorni dogodek. Ob takih aoristih ponavadi stoji časovni prislov *jyók* 'dolgo, predolgo'.

RV X 124, 1: imám no agna úpa yajñám éhi.../
áso havyavāḥ utá naḥ purogá jyóg evá dīrghám táma áśayiṣṭhāḥ//

O Agni, pridi k naši daritvi..., ti naj bi bil naš daritveni voznik in vodnik. Že predolgo si ležal [ind. aor.] *v trajni temi*.

1.2.5 Z indikativom aorista se lahko izraža dejanje, ki je od sedanjosti ločeno z daljšim časovnim intervalom. Indikativ aorista tako kot sicer tudi v tem primeru ne pripoveduje, ampak dejanje zgolj konstatira. Poročevalski moment in potreba po označevanju in opisovanju preteklosti sta odsotna (Hoffmann 1967: 199), ker je v teh primerih težišče pripovedi na aktualnem trenutku, v katerem govorno dejanje poteka. In za boljšo osvetlitev le-tega je potrebno včasih spomniti na kak oddaljen dogodek, ki so mu bili udeleženci priča, ali na splošno znani dogodek, ki ne potrebuje opisovanja.

RV X 95, 2: kím etā vācā kṛṇavā tāvāhám prákramaṣam uśásām agriyéva/
púrūravaḥ púnar ástam párehi durāpanā vāta ivāhám asmi//

Kaj naj naredim s tem tvojim govorom? Stran sem že stekla [ind. aor.] *kot prva zora*. *Purūrava, pojdi spet domov, nedosegljiva sem za tebe kot veter*.³

² V slovenščini bi preddobnost v kontekstu brezčasnosti raje izrazili z dvema prezentoma, npr. *Vsi spoznajo, ko se približa z močjo, Indrova številna dobronamerna dela*. Tako tudi

RV I 38, 8: vāśréva vidyún mimāti vatsām ná mātā sisakti yád eṣām vṣṭir ásarji
Kot mukajoča krava rjovi [ind. prez.] *blišk, kot mati teletu sledi* [ind. prez.] *on, ko se je vžil* [pas. aor.] *njihov dež*.

³ Gre za dialog med zakoncema Purūravo in Urvaši, ki za predmet razgovora nima zgolj aktualnega dogajanja, torej njunega srečanja, ampak obenem posega nazaj v preteklost. Pogovor med njima se dotika preteklih skupnih doživetij in ne bi imelo smisla, da bi si zakonca o teh skupnih doživljajih poročala in jih ponovno opisovala. Pretekli dogodki so omenjeni, da bi se jih spomnila.

1.2.6 Kadar je težišče pripovedi na oddaljeni preteklosti, ki je izražena s serijo imperfektov, lahko indikativ aorista podaja zadobnost. Indikativ aorista v tem primeru ne podaja aktualne preteklosti, temveč dejanje, ki je v primerjavi z osrednjim dejanjem bliže sedanjosti, v kateri se govorni dogodek odvija. Pri tem dolžina časovnega obdobja med sedanjostjo in aoristovim dejanjem ne igra nobene vloge.

RV I 33, 13: abhí sidhmó ajigād asya śátrūn ví tigména vṛṣabhéna púro ‘bhet/
Šel je [ind. ipf.] naravnost do svojih sovražnikov, z ostrim bikom je uničil [ind. aor.] trdnjave.

1.3 Kako je z glagolskim vidom v vedščini

Pričakovali bi, da se z imperfektom kot v grščini izraža dejanje v trajanju, z aoristom pa dejanje, ki je v trajanju omejeno. Vendar v vedskih tekstih vsaj pri preteklih časih ni zaznati opozicije med dovršnimi in nedovršnimi dejanji. V naslednjem primeru bi se morala jasno pokazati raba perfektivnega in imperfektivnega glagolskega vida, saj primer vsebuje glagolska dejanja, ki imajo različne omejenosti trajanja.

RV V 30, 10: sám átra gāvo ‘bhíto ‘navantehéha vatsáir víyutā yád āsan/
sám tá índro asrjad asya śākáir yád īm sómāsaḥ sūṣutā āmandan//
Takrat so mukale [ind. ipf.] krave istočasno z vseh strani, ker so bile tukaj in tam ločene [ind. ipf. + vadj.: vzporedno dejanje kot baza za osrednji dogodek] od svojih telet. Indra jih je spet zbral skupaj [ind. ipf.: osrednji dogodek] s svojimi močmi, ko so ga dobro stisnjeni sokovi some opijanili [ind. ipf., preddobni].

V začetku sta z imperfektom označeni dve vzporedno potekajoči dejanji, ki bi morali nositi imperfektivni glagolski vid. Ti paralelni dejanji služita neposredno za osnovo osrednjega dogodka *ponovnega zbiranja krav*, ki zahteva perfektivni glagolski vid. Z dnje dejanje se je zgodilo pred osrednjim dejanjem in tudi tu bi pričakovali perfektivni glagolski vid. Ta primer lepo kaže, da vedska stara indijščina ne pozna opozicije glagolskega vida, kot jo poznajo grščina in nekateri slovanski jeziki. Vsa glagolska dejanja so tukaj izražena z imperfekti, ki torej ne izražajo nedovršnosti glagolskega dejanja, temveč zgolj opisujejo, poročajo o dogodku, ki pripada oddaljeni preteklosti.

RV X 98, 7 yád devāpiḥ śāmtanave puróhito hotráya vṛtáḥ kṛpáyann ádídhēt/
devasrútaṃ vṛṣṭivániṃ ráraṇo bṛhaspátir vācam asmā ayachat//
Ko je Devāpi, duhovnik pri Śāmtanju, zaposlen kot (glavni) svečenik, hrepeneče premišljeval [ind. ipf.], mu je Bṛhaspati podelil [ind. ipf.] sposobnost govoriti tako, da bi bil slišan od bogov in da bi pridelal dež.

Če bi bila v vedščini vidskost relevantna prvina, bi v zgornjem primeru namesto drugega imperfekta pričakovali aorist za izražanje perfektivnega glagolskega vida.

V naslednjem primeru je z indikativom aorista, pri katerem bi pričakovali perfektivni glagolski vid, izraženo dejanje, ki v trajanju ni omejeno:

RV I 33, 15: jyók cid átra tashivāṃso akran
Že dolgo so se tu zadržujoče mudili [ind. aor.].

V stari indijščini sta torej odločujoča pripadnost glagolskega dejanja časovnim odrezkom in sporočanjski način, v katerem želimo nekaj izraziti. Indikativ aorista in indikativ imperfekta si ne stojita nasproti s primarnima oznakama za glagolski vid ‘per-

fektivno' in 'imperfektivno' ampak z oznakama 'konstatirajoče' in 'pripovedno'. Vendar tudi ta opozicija ni najboljša in popolnoma razlikovalna. Videli smo namreč, da ima aorist v vseh funkcijah, tako v glavni kot v stranskih, nalogo konstatirati⁴, medtem ko ima imperfekt v glavni nalogo pripovedovati, v stranski pa že ne več. Kadar zaznamuje preddobnost, vedski imperfekt vedno konstatira. Obstaja še ena vrsta konstatirajočega imperfekta. Uporabimo ga, kadar z vidika aktualne sedanjosti podajamo poslušalcu že znano oddaljeno dejstvo, ki ga ni potrebno posebej opisovati oziroma razlagati.⁵

RV X 95, 11: *áśāsam tvā vidúṣī sásminn áhan ná ma áṣṛṇoḥ kím abhúg vadāsi//*
Jaz sem te (takrat) poučila [ind. ipf.], ker sem vedela isti dan; nisi me ubogal [ind. ipf.]. Kaj (sedaj) brez smisla govoriš?

2 Klasično obdobje

V klasičnem obdobju se pojavlja tendenca, da avgmentirane glagolske čase nadomeščajo druga slovnična sredstva, ki lahko izražajo preteklost, kot so prezent z ali brez členice *sma*, participi na *-ta* in *-tavant*, absolutiv ter drugi neavgmentirani pretekli časi. V Kirātārjunīyi sta imperfekt in aorist po pogostnosti in stavi mnogo bolj omejena kot v RV, vendar sta njuni osnovni funkciji še najbolj primerljivi z vedskima.

⁴ Po mnenju Eve Tichy (1997: 598) obstaja tudi pripovedni aorist, ki naj bi pripovedoval o aktualnem preteklem dogodku, ki mu udeleženci govornega dejanja niso prisostvovali. V Vedah ni zabeležen, ker se aktualna preteklost da opazovati v hvalilnih ali obrednih pesmih, ki se recitirajo hkrati z izvajanjem obreda. Udeleženci govornega dejanja so priče dogodkom, ki jih ubesedujejo, in potrebe po opisovanju ni. V klasičnem sanskrtu pa o aktualnih preteklih dogodkih pripovedujejo indikativ prezenta in preteritalni participi, nikoli aorist.

Pripovedni aorist je po njenem mnenju zabeležen zgolj na enem mestu v vedski prozi v Śatapathabrāhmaṇi:

ŚB I 4, 1, 13–19: *áthāśya ghr̥takīrtāv evāgnīr vaiśvānaró múkhād újjajvāla. tám ná śaśāka dhārayitum. sò 'sya múkhān nispēde...//13// ...śá hovācāgnīr me vaiśvānaró múkhe 'bhūt/ śá nēn me múkhān nispádyātai, tásmāt te ná prátyaśrausam íti. //18// tād u abhūd íti. / yátraivá tvám ghr̥tasnav ímaha íty abhivyāhārṣīs, tād evá me ghr̥takīrtāv agnīr vaiśvānaró múkhād údajvālīt. tám náś akam̐ dhārayitum, śá me múkhān nírapād íti. //19//*

Takrat, pri čaščenju stopljenega masla, mu je zaplamenel Agni Vaiśvānara iz ust [ind. pf.]. Ni ga mogel držati [ind. pf.], zato mu je padel iz ust ven [ind. pf.]... Rekel je: »Agni Vaiśvānara je bil [ind. aor.] v mojih ustih; zato, da mi ne bi padel iz ust, ti nisem odgovoril [ind. aor.],« – »Kako pa se je potem zgodilo [ind. aor.]?« – »Ko si recitiral [ind. aor.]: 'Prosimo te, nosi stopljeno maslo na hrbtu, takrat, pri (besedi) čaščenje stopljenega masla, mi je zaplamenel [ind. aor.] Agni Vaiśvānara iz ust. Nisem ga mogel držati [ind. aor.], tako mi je padel [ind. aor.] iz ust ven.«

Na podlagi tega proznega primera lahko vidimo, da je potrebno na vprašanje *kako se je to zgodilo* odgovoriti tako, da se čim več pove o dejanju, s katerim vprašujoči ni seznanjen. Dejanje se mu mora približati preko opisovanja vseh faz oziroma sklopov dogodkov, ki so do njega pripeljali.

⁵ Za izražanje že znanih oddaljenih preteklih dejstev, ki jih konstatiramo z vidika trenutka govornega dejanja, so vedski pisci, kot smo videli že zgoraj, lahko uporabili tudi indikativ aorista. Konstatirajoči imperfekt in konstatirajoči aorist sta torej v takih okoliščinah zamenljiva in od pisca samega je odvisno, za katerega se bo v danih okoliščinah odločil.

2.1 Kirātārjunīya

2.1.1 V Kirātārjunīyi se imperfekt najde za označevanje oddaljene preteklosti, vendar s to omejitvijo, da se nahaja samo v direktnem govoru za označevanje dogodkov, ki jim je govoreči prisostvoval. V RV takih omejitev ni.

Kir XI 51: tāmaikṣanta kṣaṇaṃ sabhyā duḥśāsanapuraḥsarām/
abhisāyārkamāvṛttāṃ chāyāmiva mahātaroh//

Nanjo so gledali [ind. ipf.] za trenutek zbrani, kako se je vlekla za Duḥśāsano, podobna senci visokega drevesa v večernem soncu.

2.1.2 Imperfekt se nahaja tudi v vlogi konstatacije dogodkov oddaljene preteklosti, kadar o njih govorimo z vidika aktualne sedanjosti.

Kir I 35: vijatya yaḥ prājyamayacchaduttarānkurūnakupyam vasu vāsavopamaḥ/
sa valkavāsāmsi tavādhunāharankaroti manyuṃ na kathaṃ
dhanamjayaḥ//

Kako, da te ne razjezi, da ta Indri enaki Dhanamjaya, ki je po osvojitvi severnega Kuruja tebi prinesel [ind. ipf.] veliko bogastvo v žlahtnih kovinah, sedaj nosi tvoje oblačilo iz skorje.

Z omembo preteklega dejanja se želi zgoj osvetliti aktualni dogodek in za to je opisovanje preteklega odveč. Imperfekta, ki bi umeščal dejanje pred neko drugo preteklo dejanje, v Kirātārjunīyi ni zaslediti. To funkcijo so prevzela druga slovnična sredstva.

2.1.3 Indikativ aorista tako kot v vedščini konstatira aktualno preteklost, vendar samo tisto, ki jo je govoreči sam doživel. Tudi aorist je v Kirātārjunīyi vezan na direktni govor.

Kir II 2: yadavocata vīkṣya mānīnī paritaḥ snehamayena cakṣuṣā/
api vāgadhipasya durvacam vacanam tadvidadhīta vismayam//

Kar je govorila [ind. aor.] ponosna, medtem ko je z ljubečimi očmi pogledovala okoli sebe, ta težka beseda bi sama povzročila osuplost gospodarjev govora.

2.1.4 Indikativ aorista se uporablja za konstatacijo dogodkov oddaljene preteklosti, ki jo podajamo z vidika aktualne sedanjosti.

Kir XI 10: tvayā sādhu samārambhī nave vayasi yattapaḥ/
hriyate viṣayaiḥ prāyo varṣyānapi māddaśaḥ//

Prav si storil, da si v mladosti začel [pas. aor.] pokoro: navadno je celo starejši, kot sem jaz, pritegnjen od stvari tega sveta.

Obe omenjeni funkciji in tudi druge, ki jih sicer zasledimo v Vedah, kot na primer preddobni aorist v splošnih izjavah, se lahko izrazijo z drugimi slovničnimi sredstvi.

2.2 Drugi klasični teksti

V drugih izbranih klasičnih tekstih so funkcije indikativa aorista in indikativa imperfekta manj primerljive z vedskimi. Za klasični sanskrit je veljalo mnenje, da so »imperfekt, perfekt in redko rabljeni aorist nerazlikovalni, so časi preteklosti« (Whitney 1879: 195, tako tudi Cappeller (1912: 179), Mayrhofer (1978: 84, 1. izd. 1965), Perry

(1936: 188)) in se lahko poljubno mešajo z ostalimi sredstvi za označevanje preteklosti. To bi pomenilo, da ne najdemo nikakršne sovisnosti med rabo preteklih časov in sporočanjjskih načinov. Pisec naj bi izbral eno ali več slovničnih sredstev, ki so na voljo za posredovanje preteklih dogodkov, in s promiskuitetno uporabo le-teh brez razlik v pomenu konstatiral oziroma opisoval zgolj preteklost, tako, ki znotraj sebe ni diferencirana na aktualno in historično. Vendar se da na podlagi rezultatov iz analiziranih klasičnih del ugotoviti, da lahko imperfekt in aorist brez posledic alternirata med sabo zgolj, kadar se z njima konstatira oziroma pripoveduje o dogodkih oddaljene preteklosti, ne pa tudi o dogodkih aktualne preteklosti. Ko podajata oddaljeno preteklost, se lahko menjavata tudi s preteritalnimi participi oziroma s prezenti z ali brez *sma*.

2.2.1 Klasičen primer mešane rabe vseh razpoložljivih slovničnih sredstev za izražanje historične preteklosti, ki se med sabo pomensko ne razlikujejo, najdemo v Pañcatantri. Cela veriga oddaljenih dogodkov, nanizanih v kronološko zaporedje, je tukaj opisana s pisano paletto različnih glagolskih oblik:

Pañc⁶ IV 6, 276: pušpavāṭikāṃ praviśya brāhmaṇo bhāryyāmbhīhitavān...

Vstopivši v vrt [abs.], je brahman povedal [ptcp. pret. akt.] ženi...

...ityabhīdhāya prāyāsīt /

Rekoč [abs.] to, se je odpravil [ind. aor.].

atha tasyāṃ pušpavāṭikāyāṃ paṅgur... gītāmudgirayati/

Tedaj je v tem vrtu šepavec... pel [ind. prez. kav.] pesem.

tacc śrutvā kusumeṣuṅārditayā tatsakāśaṃ tayābhīhitam...

Poslušajte to v bližini [abs.], je zadeta od rožne puščice boga ljubezni rekla [ptcp. pret. pas.]...

paṅgurabravīt...

Šepavec je odgovoril [ind. ipf.]...

2.2.2 Kot smo videli, je indikativ aorista, ki smo ga v Vedah zasledili le v vlogi konstatacije, v klasičnem sanskrtu eno izmed običajnih sredstev pripovedovanja. Tako tudi v primeru:

Daś⁸ III, 104: svabharturantikamupatiṣṭhāsurasahāyatayā yāvadvyākulībhavāmi
tāvanmamaiva duhitā saha yūnā kenāpi tamevoddeśamāgamat/

In potem, ko sem se jaz, želeč vrniti se v bližino svojega gospodarja, počutila negotovo v srcu zaradi svoje nemoči, je na tisto mesto prispela [ind. aor.] moja hči, spremljana od mladeniča.

Indikativ aorista je tako v klasičnem sanskrtu poleg funkcij izražanja bližnje preteklosti⁹ in konstatacije oddaljene preteklosti, ki ju je ohranil iz vedskega obdobja, pridobil novo funkcijo, ki je v RV ni imel. Postal je pripovedni pretekli čas.

⁶ Pañcatantra.

⁷ Historični prezent z durativnim pomenom.

⁸ Daśakumāracarita.

⁹ Z indikativom aorista se v klasičnem sanskrtu sicer lahko izraža bližnja preteklost, vendar le tista, ki ji je govoreči prisostvoval, medtem ko se bližnji dogodki, ki jim govoreči ni bil priča, podajajo z ostalimi sredstvi za izražanje aktualnih dogodkov, bodisi s prezentom bodisi s preteritalnim participom.

2.2.3 Na drugi strani se aktualna preteklost še vedno lahko izraža le z indikativom aorista, ki je v tem primeru vezan zgolj na konstatacijo, ne pa tudi z imperfektom:

Buddh¹⁰ I, 67: mā bhūnmatiste nṛpa kācidanyā niḥsaṃśayaṃ tadyadavocamasmi//
Brez dvoma sem to, kar sem rekel [ind. aor.]; *ne smeš imeti drugih misli, o kralj*,¹¹

Z indikativom aorista, ki konstatira aktualno preteklost, lahko alternirajo preteritalni participi na *-ta* in *-tavant* in indikativi prezenta, ki pa so zmožni o aktualni preteklosti tudi pripovedovati:

Śak¹² V, 119: mayyeva vismarañadāruṇacittavṛttau vṛttaṃ rahaḥ
praṇayamapratipadyamāne/
bhedād bhruvoḥ kutilayoratilohitākṣyā bhagnaṃ śarāsanamivātirusā
smarasya//

Kajti ona, ki ima preveč rdeče oči, je zaradi razmika namrščenih obrvi kakor iz prevelike jeze zlomila [ptcp. pret. pas.] *lok boga ljubezni, ker ne priznam skrivne ljubezni in sem zaradi pozabljenja postal surovega čutenja*.¹³

Ostale funkcije aorista, ki jih sicer zasledimo v Vedah, se v klasičnem sanskrtu nadomestijo z drugimi slovničnimi sredstvi.

2.2.4 Drugače kot indikativ aorista, ki je v klasični dobi razširil svojo sfero uporabe, je imperfekt, razen v Kirātārjunīyi, kjer je bil vezan na direktni govor in je izražal oddaljene pretekle dogodke, ki jim je govoreči prisostvoval, ohranil svoj pomen skozi celoten jezikovni razvoj nespremenjen.

Njegova glavna funkcija je še vedno pripovedovanje o oddaljeni preteklosti:

Daś III, 105 (1): sā tu vṛddhā saruditaṃ pariśvajya muhuḥ śirasyupāghrāya
prasnutastanī sagadgadamaḡadat/

Stara žena pa me je jokajoč objela in prsi so se ji ovlažile, poduhala me je po glavi in mi jecljajoč rekla [ind. ipf.]...

2.2.5 Tudi v klasičnem sanskrtu se kot v RV najde imperfektova stranska funkcija. Konstatira namreč dejanje oddaljene preteklosti, če gre za dejanje, ki mu je bil govoreči priča, ali za splošno znano dejanje:

Megh¹⁴ 52: gaurīvakrabhrukuṭīracanāṃ yā vihasyaiva phenai-

Megh 52: śśāmbhoḥ keśagrahaṇamakaroḡindulagnormihastā//

¹⁰ Buddhacarita.

¹¹ Ker na sedanost meječa pretekla dejanja, podana z aoristom, še niso izgubila svoje aktualnosti in je njihov potek še jasno prisoten v zavesti udeležencev govornega dejanja, bi bilo vsakršno pripovedovanje o njih odveč. Dovolj je, da se nanje le spomni.

¹² Abhijñānaśākuntala.

¹³ Kadar so se aktualna pretekla dejanja odvijala zunaj dosega oči udeležencev govornega dogodka, ali pa so jim ostala prikrita, če je šlo za notranje kognitivne oziroma psihološke procese, je bilo treba ta dejanja sogovornecem boljše predstaviti, jih opisati. V zgornjem primeru preteritalni particip ne spominja na neki dogodek, ker se le-ta ni odvil pred našimi očmi, temveč sledi miselnemu toku in ga sproti opisuje.

¹⁴ Meghadūta.

*Smeje se s svojimi penami nejevolji na Gaurījinem obrazu je držala [ind. ipf.] Śivo za lase, z valovi kot z rokami segajoč po mesecu (na njegovi glavi).*¹⁵

Vse imperfektive vedske funkcije nadomeščajo druga slovnična sredstva za označevanje preteklosti.

2.3 Kako je z glagolskim vidom v klasični stari indijščini

V klasični stari indijščini raba imperfekta in aorista ni bila vidsko pogojena. Oba sta se uporabljala za izražanje trajajočih in netrajajočih dejanj. V prvem primeru tako indikativ aorista kot indikativ imperfekta izražata trajajoče dejanje, v drugem pa je z imperfektom izraženo netrajajoče dejanje:

Daś III, 105 (2): aśiśriyaṃ cāsmiṇmaṭhaikadeśe niśi kaṭaśayyāṃ/ acintayaṃ ca
Ležal sem [ind. aor.] ponoči na slamnatem ležišču v delu samostana in premišljeval
[ind. ipf.].

Daś III, 105 (3): harṣanirbharā snānabhojanādinā māmupācarat/
Polna prekomerne radosti me je oskrbela [ind. ipf.] s kopeljo, hrano in vsem drugim.

Da indijščina v nobenem časovnem obdobju ni poznala časa, ki bi označeval trajanje v preteklosti, se vidi tudi po tem, da se v vedščini, predvsem pa v klasični dobi, izrazito trajajoča dejanja izražajo s prezentom, ki je sicer rezerviran za izražanje dejanj, ki se odvijajo v tem trenutku in so zato progresivna:

RV I 32, 9: nīcāvayā abhavad vṛtráputrēndro asyā áva vādhar jabhāra/
úttarā sūr ádharah putrá āśid dānuḥ śaye sahávatśā ná dhenúḥ//
Pri koncu je bila [ind. ipf.] življenjska moč matere Vṛtre; Indra je zalučal vanjo orožje. Na vrhu roditeljica, na dnu je bil [ind. ipf.] sin; Dānu je ležala [ind. prez.] kot krava pri svojem teletu.

Enako v klasičnem obdobju:

Pañc II 1, 145: tatra ca tāmracūḍo nāma paribrājakah prativasati sma/
In tam je prebival [ind. prez. + sma] beraški menih Tāmracūḍa po imenu.

Pañc III 2, 202: asti kasmimścidvṛkṣe purāhaṃ vasāmi/
Prej [purā] sem jaz živela [ind. prez.] na nekem drevesu.

Če bi imperfekt v katerem koli staroindijskem obdobju resnično zaznamovala lastnost trajanja, bi po jezikovnem občutku pisci ne čutili potrebe izrazito trajajočih dejanj (*ležati, prebivati, živeti*) izraziti z drugim slovničnim sredstvom, to je s prezentom, ampak bi se jim zdelo primerno uporabiti imperfekt. Ker pa so durativnost izrazili s časom, ki že po naravi implicira trajanje, lahko sklepamo, da se je jezikovnemu občutku takratnega govorca zdelo zamisel o durativnosti imperfekta tuja.

¹⁵ Ko je Ganga prvič pritekla iz nebes na zemljo, jo je Śiva prestregel s svojimi neznansko dolgimi spokorniškimi lasmi, da ne bi povzročila prevelike škode, kajti zemlja še ni bila dovolj močna, da bi lahko nosila njeno breme. Gre za preteklo mitološko dejstvo, ki je splošno znano.

2.4 Preddobnost v klasičnem obdobju

Kot smo videli na primerih, se je preddobnost v RV lahko izražala na različne načine. Kadar je bila z indikativom aorista izražena aktualna preteklost, se je preddobno dejanje označilo z imperfektom. Kadar se je z imperfektom pripovedovalo o preteklem dogodku, je bilo preddobno dejanje izraženo z indikativom aorista, zelo redko z imperfektom (RV V 30, 10). V vedščini je potreba po razlikovanju kronološkega poteka dogajanj še obstajala, v klasični dobi pa je zbledela. Za izražanje preddobnosti sta se lahko uporabljala oba avgmentirana pretekla časa, vendar pri tem nista sledila nobeni logiki in sta lahko brez posledic alternirala z ostalimi slovničnimi sredstvi za izražanje preteklosti. Enako se je tudi zadobnost izražala z različnimi sredstvi, ne samo z aoristom.

V klasični indijščini je pisec izmed množice slovničnih sredstev, ki jih je menjaje uporabljal za izražanje dogodkov oddaljene preteklosti, poljubno izbral eno, da je z njim podal preddobnost. Menjava slovničnega sredstva znotraj enega stavka za izražanje preddobnosti torej ni več aktualna in obvezna. Samo iz konteksta je razvidno, v katerem primeru gre resnično za preddobnost.

V spodnjem primeru je oddaljena preteklost podana s prezentom v povezavi s členico *sma*, dogodek, ki se je zgodil pred tem, pa s perfektom.

Buddh III, 51: *yadā ca śabdādibhirindriyārthairantaḥpure naiva suto 'sya reme/
tato bohirvyādiṣati sma yātrāṃ rasāntaraṃ syāditi manyamānaḥ//*

In ko se njegov sin le ni naslajal [ind. pf.] v haremu nad objekti poželenja, kot so zvoki in tako dalje, je ukazal [ind. prez. + sma] izlet ven, misleč, da bi se tam mogoče zgodila sprememba njegovega razpoloženja.

V prvem stavku spodaj vidimo, da se o dogodkih oddaljene preteklosti pripoveduje z različnimi slovničnimi sredstvi, v drugem stavku pa je naključno izbrano eno, da se z njim poda preddobnost.

Daś II, 86: *iti nirgatyā svagr̥he veśavāte dyutasabhāyāmāpaṇe ca
nipuṇamanviṣyannopalabdhavān/*

To rekoč je odšel [abs.] domov in ga skrbno iskal [ptcp. prez.] v njegovi lastni hiši, na cesti skozi rezidenco kurtizan, v hiši za hazardiranje in na tržnici, pa ga ni našel [ptcp. pret. akt.].

Daś II, 87: *sa khalu vimardako madgrāhitatvadabhijñānaciho manniyogāttvada-
nveṣaṇāyojjayinīm tadahareva prātiṣṭhata/*

Prav zares je Vimardaka, poučen od mene o tvojih prepoznavnih znakih, že bil odšel [ind. ipf., preddobni] v Ujjayin prav tistega dne po mojem ukazu, da bi te poiskal.

Enako je pri izražanju zadobnosti, ki bi se v vedščini podala z aoristom. To vidimo v drugem delu stavka:

Buddh I, 43: *vālmīkirādaḥ ca sasarja padyaṃ jagrantha yanna cyavano maharṣiḥ/
cikitsitaṃ yacca cakāra nātriḥ paścāttadātreya ṛṣirjagāda//*

In Vālmīki je na začetku ustvaril [ind. pf.] verz, ki ga veliki vedež Cyavana ni stavil [ind. pf., preddobni]; in znanost zdravljenja, ki je Atri ni pripravil [ind. pf.], to (znanost) je kasneje izpovedal [ind. pf., zadobni] vedež Ātreya.

3 Sklep

V vedščini sta avgmentirana pretekla glagolska časa med sabo po glavnih funkcijah natančno razmejena. Imperfekt zaznamujeta dve distinktivno-relevantni značilnosti. Ne označuje samo časovnega odrezka oddaljene preteklosti, temveč je nanj vezan tudi slogovni postopek pripovedovanja. Podobno je indikativ aorista zavezan podajanju dogodkov, pripadajočih časovnemu odrezku aktualne preteklosti, in obenem konstataciji. Znotraj teh osnovnih funkcij se imperfekt in aorist ne moreta menjavati, ne da bi se s tem spremenil pomen rečenega, niti ju v teh funkcijah ne more nadomestiti kateri koli drug glagolski čas. Znotraj nekaterih stranskih funkcij so zamenjave med tema glagolskima oblikama možne. V narativnem kontekstu se predpretekli dogodek navadno podaja z indikativom aorista, v redkih primerih, saj se je v obdobju vedске stare indijščine še čutila potreba po jasnem in razlikovalnem izražanju kronološkega poteka dogodkov, na njegovem mestu lahko najdemo imperfekt. Tudi za konstatiranje oddaljenega preteklega dejanja z vidika točke prave sedanosti se lahko brez razlik v pomenu uporabljata tako indikativ aorista kot indikativ imperfekta. Indikativ aorista se torej lahko uporablja za podajanje dogodkov oddaljene preteklosti, medtem ko indikativ imperfekta nikoli ne zaznamuje dogodkov aktualne preteklosti. Na podlagi tega, da obstaja tudi konstatirajoči imperfekt, lahko sklepamo, da zunaj glavnih funkcij oznaki pripovedno za imperfekt in konstatirajoče za aorist v RV nista več razlikovalni, kar za klasični sanskrt velja tudi za glavni funkciji.

Čeprav bi na podlagi imen imperfekt in aorist lahko sklepali, da aorist kot v nekaterih drugih jezikih označuje dovršeno dejanje, imperfekt pa nedovršnega, ni tako. Z obema se tako v vedski kot v klasični dobi lahko zaznamujejo dejanja z imperfektivnim in perfektivnim glagolskim vidom.

V klasični stari indijščini osnovni funkciji aorista in imperfekta lahko prevzamejo številna druga slovnična sredstva. Poleg tega se lahko oba avgmentirana pretekla glagolska časa najmeta v funkciji vedskega imperfekta za pripovedovanje o dogodkih oddaljene preteklosti; gre torej za delni sovpad njune rabe. Na drugi strani je za izražanje aktualne preteklosti še vedno zadolžen le indikativ aorista. Osnovna funkcionalna razlika med imperfektom in aoristom, ki je bila v RV vidna že na prvi pogled, je zaradi tega v klasični stari indijščini zabrisana.

Trditev velikega števila jezikoslovcev, da sta aorist in imperfekt zgolj časa preteklosti in da se lahko, ker sta nerazlikovalna, v klasičnih tekstih uporabljata promiskuitetno za označevanje katerih koli preteklih dogodkov, historičnih in aktualnih, se mora označiti kot napačna. Gotovo pa je, da je razlika med obema časoma sčasoma začela izginjati iz zavesti staroindijskih govorcev. Preteklost se je vse pogosteje izražala z drugimi slovničnimi sredstvi, tako da se pri nekaterih avtorjih, kot npr. pri Kālidāsi, imperfekt in aorist pojavljata zgolj sporadično, saj so ju skoraj v celoti nadomestili preteritalni participi.

LITERATURA

- Karl BRUGMANN, 1970, 1. izd. 1904: *Kurze vergleichende Grammatik der indogermanischen Sprachen*. Berlin: Walter de Gruyter.
- T. BURROW, 1955: *The Sanskrit Language*. London: Faber and Faber.
- Michael COULSON, 1992, 1. izd. 1976: *Sanskrit: An Introduction to the Classical Language*. London: Teach yourself Books.
- Bertold DELBRÜCK, 1876: *Altindische Tempuslehre*. Halle: Verlag der Buchhandlung des Waisenhauses.
- 1968, 1. izd. 1888: *Altindische Syntax*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- 1897: *Vergleichende Syntax der indogermanischen Sprachen*. Strassburg: Karl J. Trübner.
- Jan GONDA, 1962: *The Aspectual Function of the Ṛgvedic Present and Aorist*. ‘S-Gravenhage: Mouton.
- Karl HOFFMANN, 1967: *Der Injunktiv im Veda: Eine synchronische Funktionsuntersuchung*. Heidelberg: Carl Winter.
- Arthur Anthony MACDONELL, 2000, 1. izd. 1916: *A Vedic Grammar for Students*. Delhi: Motilal Banarsidass.
- Manfred MAYRHOFFER, 1978, 1. izd. 1965: *Sanskrit-Grammatik mit sprachvergleichenden Erläuterungen*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Monier MONIER-WILLIAMS, 1995, 1. izd. 1899: *A Sanskrit-English Dictionary*. Delhi: Motilal Banarsidass.
- Edward Delavan PERRY, 1936, 1. izd. 1885: *A Sanskrit Primer*. New York: Columbia University Press.
- Louis RENOU, 1952: *Grammaire de la langue Védique*. Lyon: IAC.
- Jacobus Samuel SPEYER, 1974, 1. izd. 1896: *Vedische und Sanskrit-Syntax*. Graz: Akademischer Druck.
- 1980, 1. izd. 1886: *Sanskrit Syntax*. Delhi: Motilal Banarsidass.
- Adolf Friedrich STENZLER, 1970, 1. izd. 1869: *Elementarbuch der Sanskrit-Sprache*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Eva TICHY, 1997: Vom indogermanischen Tempus/Aspekt-System zum vedischen Zeitstufensystem. Ur. Emilio Crespo in José Luis García Ramón: *Berthold Delbrück y la sintaxis indoeuropea hoy*. Wiesbaden: Dr. Ludwig Reichert Verlag. 589–609.
- Paul THIEME, 1929: *Das Plusquamperfektum im Veda*. Göttingen: Vandenhoeck-Ruprecht.
- Albert THUMB 1959, 1. izd. 1905: *Handbuch des Sanskrit mit Texten und Glossar: Eine Einführung in das sprachwissenschaftliche Studium des Altindischen II: Formenlehre*. Heidelberg: Carl Winter.
- William Dwight WHITNEY, 1879: *Indische Grammatik: Umfassend die klassische Sprache und die älteren Dialecte*. Leipzig: Breitkopf und Härtel.

IZDAJE IN PREVODI IZVIRNIH TEKSTOV

- Irma SCHOTSMAN (ur., prev.), 1995: *Aśvaghōṣa's Buddhacarita: The Life of Buddha*. Sarnath, Varanasi: Central Institute of Higher Tibetan Studies.
- Carl CAPPELLER (prev.), 1912: *Bharavi's Poem Kiratarjuniya or Arjuna's Combat with the Kirata*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- M. R. KALE (ur., prev.), 1997: *Daśakumāracarita of Daṇḍin*. Delhi: Motilal Banarsidass.
- A. B. GAJENDRAGADKAR (ur., prev.), B. 1.: *The Abhijñāna-Śākuntala of Kālidāsa*. Surat: The Popular Book Store.

H. H. WILSON (ur., prev.), 1961, 1. izd. 1843: *The Megha Dūta or Cloud Messenger: A Poem in the Sanskrit Language by Kālidāsa*. Varanasi: Vidya Vilas Press.

Jibananda VIDYASAGARA (ur.), 1872: *Panchatantram by Vishnu Sharma*. Calcutta: Dweipayana Press.

Theodor AUFRECHT (ur.), 1955, 1. izd. 1861–1863: *Die Hymnen des Ṛigveda I–II*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.

SUMMARY

The essential difference between the main functions of imperfect indicative and aorist indicative, which was evident in the Vedic period, was not preserved entirely in the classical period. Within the system of temporal clippings, in the Rigveda the aorist indicative expressed the actual past, while the imperfect expressed the more remote past, and within these functions they were not interchangeable. In the classical period the imperfect remained limited to expressing events from a distant past, while the aorist indicative broadened its sphere of use and was used for events at the boundary of the present as well as for events that were separated from the actual present by a longer period of time. The main Vedic function of the aorist indicative, i.e., the expression of the close past events, in the classical Sanskrit therefore remained limited to the aorist, while the main Vedic role of imperfect, i.e., the expression of the events from the distant past, could be expressed either with the imperfect or with the aorist.

Within these main functions, the Rigveda displays the interdependence of the two verbal tenses and particular modes of expression. The imperfect indicative was limited to narration, while the aorist indicative was characteristic of statements. Even outside the temporal clippings, the imperfect and aorist were not interchangeable within these functions. It never happened that the aorist indicative would be used for narrating about events from the close past and the imperfect for stating the events from the distant past, except when these events were judged from the point of view of the actual present, which was a side function of the imperfect.

In classical Sanskrit the main function of the imperfect was still narration of events from the distant past, but they might have been narrated with the aorist indicative as well. The distant past might have also been stated both with the imperfect indicative and the aorist indicative if an event that was well known to the participants of the speech act was under discussion. The aorist indicative remained connected with statements within the main function of expressing the actual past and was never used for narration about proximal past events.

In both the Rigveda and works of Classical Sanskrit the use of tenses is not aspectually conditioned. In all Old Indian periods imperfect and aorist can denote all types of verbal actions, i.e., of limited and unlimited duration.

While in the Rigveda the past was only on occasion expressed with some other grammatical form besides the imperfect or aorist, Classical Sanskrit tended increasingly to replace personal verbal forms with nominal formations such as past participles or other grammatical means capable of expressing the past, e.g., present-tense indicative with or without *sma*.